

UVID U ZNAČAJ JEDNE PESME SAŠE RADOJČIĆA

Novija poezija pesnika Saše Radojčića donosi nam znake kreativne promene. Njegov glas sve određenije prelivaju tonovi skeptičnog lirizma. Ponekad, premda retko, i ono što je još T. S. Eliot sasvim dobro definisao kao *Društvenu ulogu poezije*. Stoga i zastajemo pred Radojčićevom pesmom „U najboljem od svih svetova“ koja potvrđuje da „poezija mora pronaći poetično van poezije“ – kako je, baš u godini Radojčićevog rođenja, izgovorio naš veliki pesnik Miodrag Pavlović – da ako poezija želi da proširi „svoju sposobnost da konstituiše vrednosti mora da se usmeri na ceo fenomen ljudskog postojanja“.

Kroz utančan odjek volterovskog prizvuka u naslovu svoje pesme, Saša Radojčić ostvario je – za svoje čitaoce, možda sasvim neočekivan – uspeh na visokom horizontu srpske kritičke poezije. A to je onaj horizont koji se tako uspešno i blistavo proteže od Disa i Crnjanskog do Miodraga Pavlovića, Jovana Hristića i Milana Đorđevića (1954). Već nam lični epigrafi pesnikova ukazuju na rešenost lirske subjekta da živeći u svetu prepunom razloga za neverovanje u dobro i dobroću, jedino što preostaje da bude suprotstavljen već moderno svakodnevnom očajanju, jeste neka vrsta veoma samosvojno prilagođene lirske strategije Kandidovog optimizma –

*dobro je, dobro
s tim odlazim na počinak
budim se s tim*

U stihovima pesme „U najboljem od svih svetova“, kroz, prividno sasvim pomireno, nabranje mogućih nevolja koje potiču iz spektra pesnikovog (i našeg) realnog okruženja, sumira se atmosfera (de)personalizovane ugroženosti bića u sasvim nesigurnom svetu malih očekivanja. A šta je svet malih očekivanja nego onaj koji ne obiluje velikim nadama, osim ako su one ubačene u opticaj, manipulativno, sasvim demagoški. Već prvim stihom, uz nadomak pojavnosti svega *najgoreg*, lirsko *ja* prisno se obraća svojoj *dragoj*, moderno lakim kolokvijalnim tonom svedenog iskustva –

*sve u svemu, draga moja
posle toliko godina
nije ispalo sasvim loše*

Ova, samo na prvi pogled, *uteha* da u razvoju životnog toka, ipak sve „nije ispalo sasvim loše“ ukazuje na gradaciju *iskustva nevolje*: od onog lošeg, do veoma lošeg i onog svedenog

na „sasvim loše“; ti stihovi kao da podrazumevaju ishod fatumskog prolaženja kroz nešto društveno neopozivo loše, a ipak, mimo onoga što je pretpostavljeno najgore: kao „sasvim loše“. Sažet uvid u odstupanje od sasvim lošeg iskustva očekuje nas u drugoj strofi –

*nismo pogubili glave
iz kuće nas niko nije isterao
nisu nam otrovali psa*

Opet smo suočeni sa gradacijom pretnji koje se, volšebno, ipak, nisu okončale „sasvim loše“, jer – *mi*: u pesmi i svetu – još „nismo pogubili glave“, premda se to lako moglo dogoditi. Zatim sledi druga uteha: „iz kuće nas niko nije isterao“, što se – po implikaciji neke sasvim realne pretnje – takođe veoma lako moglo dogoditi; takve pretnje prirodno vode do sledeće, realno i pakosno moguće, ali opet neobistinjene pretnje: „nisu nam otrovali psa“, što je spram gubitka glave i gubitka krova nad glavom, reklo bi se, skoro zanemarljivo.

Ova pesma – kao i nekoliko drugih, najboljih Radojčićevih – razvija se filozofskom i egzistencijalnom linijom Jaspersove „granične situacije“ u kojoj nad sudbinom ljudskog postojanja lebdi potpuna neizvesnost. Ono što trenutno *nije* ne znači da *biti neće*. Prvi stih treće strofe odjeknuće refrenom trećeg iz prve strofe i razvije se kroz pritisak atmosfere u kojoj – paradoksalno ili ne – vladaju opštedruštveni mehanizmi u bilo kom vidu ostvarljive krađe i legitimisano dejstvujuće laži –

*nije ispalo sasvim loše
nisu nam sve ukrali
nisu nas sve slagali*

Pesnik nas je – secundum Opus Steriana – rezignirano uveo u društvenu epohu za koju važi saznanje da su *neki*, korak-po-korak „sve ukrali“ jer su okolnosti takve epohe to legitimno dopuštale, i da je *takvo* doba i stvoreno na osnovu sumorne činjenice da su prethodno „sve slagali“. Pa ipak, ne, „nisu nam“ baš „sve ukrali“, a spram svega što *jesu*, pesnik nam ostavlja da sami slutimo i pretpostavimo šta i koliko *nisu*. Dakle, ispovedna lirska implikacija glasi: Da, bilo je veoma loše, ali ne „sasvim loše“ i lagalo se obilato, ali „nisu nas“ baš o svemu „sve slagali“. Nameće se pitanje: u čemu se sastoje razlike ako se razmatra stepenovan fenomen laži i laganja u mehanizmima nekog društvenog sistema?

Horizont setne ironije u Radojčićevoj pesmi široko je postavljen „posle tolikih godina“ u atmosferi oskudice i obmane koja je ispunila skoro ceo registar životnih mogućnosti. Mehanizmi uskraćivanja, neizvesnosti gole egzistencije, i klima laganja, ovijaju se oko duha vremena i subjekata ove pesme, kao što se apsurdne prilike ovijaju oko – sa Volterove strane rano i tačno prepoznate – utopijske svesti o progresu „najboljeg od svih mogućih svetova“. Naslov ove pesme je gorak putokaz u razumevanju gorkih posledica rasturenih iluzija ljudskog postojanja. Ni ona mršava uteha za koju se lirski subjekat hvata kao za životnu slamku davljenik, ništa ne garantuje osim neizvesnost postojanja. Ali, sa kakvom vrstom ovde spomenute utehe nas suočava ova pesma? Ima li je u njoj, uopšte? Odgovor na to

pitanje uvek zavisi od stanja duha vremena i spremnosti suočavanja sa istinom. Onog trenutka kada su sve pretnje na koje od početka pesma ukazuje, izmakle i kada se pojavio pramen minimalne utehe („još držimo glavu na ramenima“) na videlo iskršava tāmna slika pretećeg stanja stvari. Poslednja strofa pesme, pod tankom koprenom rezignirane ironije, pokušava da iskaže svu pritešenost duha i bića –

*drugo šta bi htela
još držimo glave na ramenima
i klimamo, svemu klimamo*

Čujemo retoričko pitanje sa prizvukom rezignirane „utehe“ upućene (ne)strpljenju sa-besedničke *drage*: „drugo šta bi htela“(?) posle svega što se desilo loše. U čemu, pod pritiskom nametnutog *sve*, ipak preovlađuje utisak da „nije ispalo sasvim loše“? Tu smo stigli do trenutka kada dva subjekta ove pesme – iskazno lirsko *ja* i ono osluškujuće: *draga*, mogu, bar na trenutak, da odahnu, jer pesnik se utešno ispoveda: „još držimo glave na ramenima“, i time kao da opominje širi deo društvene zajednice na činjenicu da je postojanje „glave na ramenima“ koliko neophodno, toliko i sasvim utešno, pod bilo kakvim okolnostima, dakle i najgorim. Međutim, *ta* i *takva* forma postojanja nikad nije bezuslovna jer podrazumeva da kad su glave već ostale na ramenima, moramo tako sačuvanim glavama *neprestano* da „klimamo, svemu klimamo“. A čemu, u ime čega „svemu klimamo“ i sve odobravamo? Taj surovo ponižavajući zahtev u završnom stihu ove pesme ne ostavlja nikakvu drugačiju pretpostavku od one da je svaka sloboda pojedinca, *u tako ispoljenoj* društvenoj zajednici, isključena. Duh uzmicanja, rezignacije i sumorne pomirenosti, u potpunosti vlada Radojčićevom pesmom koja nas suočava sa teskobnim pitanjem: koliko вреди život koji nam je ponuđeno oslikan takvom pesmom? Dikcija ove značajne Radojčićeve pesme ne sadrži samo setan *lirski mol*. Ona kazuje mnogo više od vlastite osnove u elegično ispovednom opsegu. Ova pesma Radojčićeva svedoči o jedinstvu bolnog saznanja i promišljanja, svedoči čitavu epohu generacijskog iskustva. Epohu mnogo širu od sumorne klime devedesetih. Tragizam stihova pesme „U najboljem od svih svetova“ sadrži i ostvaruje redak pesnički proboj klime opšte nasledne sluđenosti i mučno dugih prećutkivanja *pravih* uzroka i posledica.

Celovito smisaono sazvučje ove pesme uspostavlja skoro potpunu antisliku ideala utopijske društvene zajednice, a samim tim oglašava i njeno suštinsko osporavanje. U pesnički tako uspešno brušenoj antislici ogleda se jedan pol ove pesme. Njen drugi pol u završnoj strofi nosi ironijski preokretno, rezignirano ustupanje prostora još realno delujućim, ili podrazumevajuće pretećim silama represije. Celinom ovako iskusnog pesničkog postupka domašen je etički utemeljen, pa iako sordino-metodom utišan, vrlo visoko iskazan kritički ton antologijske pesme Saše Radojčića.